

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПРОБЛЕМ РИНКУ ТА
ЕКОНОМІКО-ЕКОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

РОГОВ В'ЯЧЕСЛАВ ГЕОРГІЙОВИЧ

УДК 005.1:629.5

**ЕКОНОМІЧНЕ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ
СУДНОБУДУВАННЯ УКРАЇНИ**

Спеціальність 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Одеса – 2021

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано в Національному університеті кораблебудування ім. адмірала Макарова Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник доктор економічних наук, доцент
Єфімова Ганна Вікторівна,
Національний університет кораблебудування
ім. адмірала Макарова,
завідувач кафедри економічної політики та безпеки

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Ільченко Світлана Віталіївна,
Інститут проблем ринку та економіко-екологічних
досліджень Національної академії наук України,
завідувач відділу ринку транспортних послуг;

кандидат економічних наук, доцент
Зайцева Олена Іванівна,
Херсонський національний технічний університет,
професор кафедри менеджменту, маркетингу і
туризму

Захист відбудеться « » _____ 2021 року о годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.177.01 Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України за адресою: 65044, м. Одеса, Французький бульвар, 29.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України за адресою: 65044, м. Одеса, Французький бульвар, 29 та на сайті <http://www.impeer.od.ua>

Автореферат розісланий « » _____ 2021 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г.В. Карпінська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасному суднобудівному підприємству притаманні розгалужені міжгалузеві зв'язки, ресурсомісткість, використання високих технологій та інновацій. Як відкрита система в умовах ринкових відносин воно здійснює постійний обмін інформаційними, фінансовими та іншими ресурсними потоками із зовнішнім середовищем. Вплив стану ринкових механізмів та їх комплексних трансформацій на ефективність діяльності підприємства суднобудування виявляється визначальним фактором формування стимулів його розвитку. Важливою задачею менеджменту підприємства є використання цих стимулів, адаптація до їхніх змін та участь у формуванні деяких з них. Це зумовлює актуальність дослідження економічного стимулювання розвитку підприємства суднобудування як процесу його цілеспрямованої системної взаємодії з органами державного управління та з ринком кредитних, інвестиційних і страхових ресурсів.

Дослідження, присвячені проблемам формування та використання економічних стимулів розвитку підприємств, зокрема суднобудівних, знайшли віддзеркалення в роботах Н.Г. Беник, Б.В. Буркинського, А.І. Бутенка, В.П. Беглиці, М.П. Войнаренка, В.М. Гуреєва, Г.В. Єфімової, О.І. Зайцевої, А.І. Зінченка, О.М. Коблоша, М.І. Котлубая, О.М. Котлубая, С.В. Ільченко, В.І. Лисицького, Р.А. Марецького, С.М. Марущак, Л.Л. Ніколаєвої, В.М. Осипова, В.Н. Парсяка, Д.В. Пашка, О.В. Пашенка, К.С. Пісьменної, О.С. Поважного, О.М. Сафронової, Л.І. Федулової, Е.Б. Хачатурова та інших науковців і практиків. Водночас деякі питання залишаються недостатньо розробленими та потребують подальших досліджень. Зокрема, це стосується адаптації підприємства до зовнішніх впливів ринкових механізмів, формування системи раннього попередження і реагування на зміни економічних стимулів, оцінки ефективності економічного стимулювання та визначення ризику реалізації стратегії розвитку підприємства.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження, які проведено здобувачем, є складовою частиною комплексних досліджень, виконаних у рамках Національного університету кораблебудування Міністерства освіти і науки України. Найбільш повно результати дисертації відображено в комплексній темі «Формування системи раннього попередження та реагування на економічні стимули розвитку підприємства» (номер державної реєстрації 0118U004728), де автор був відповідальним виконавцем. Автором обґрунтовано доцільність розробки системи економічного стимулювання розвитку підприємств суднобудування; проаналізовано відповідний зарубіжний досвід; досліджено економічний стан розвитку підприємств суднобудування України та його стимулювання; розроблено послідовність адаптації суднобудівного підприємства до нових стимулів його розвитку, які виникають у процесі трансформації його ринкового середовища; надано рекомендації щодо формування підсистем раннього попередження та реагування на кредитні й податкові стимули розвитку підприємства. Окрім того, у ході виконання комплексної теми «Інституціональні та організаційно-економічні передумови

розвитку морегосподарського комплексу України» (номер державної реєстрації 0119U103709) автором було отримано такі результати: запропоновано використання суднобудівним підприємством показника вартості бізнесу як інтегрального цільового для оцінки ефекту формування та використання стимулів розвитку, а також адаптації до їхніх змін, зокрема при входженні підприємства до складу інтегрованих диверсифікованих корпоративних структур; визначено недоліки чинного податково-кредитного механізму стимулювання розвитку підприємств суднобудування і надано рекомендації щодо його вдосконалення на основі консенсусу інтересів бізнесу та державних органів.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є удосконалення теоретико-методичних підходів до економічного стимулювання розвитку підприємства суднобудування в умовах невизначеності інституціонального середовища.

Для досягнення поставленої мети в дисертаційній роботі розв'язується низка послідовних задач:

- обґрунтувати теоретичні положення економічного стимулювання в системі управління розвитком підприємства;
- удосконалити понятійно-категоріальний апарат теорії економічного стимулювання розвитку підприємства в частині дефініцій «економічний стимул», «економічне стимулювання» та «адаптація підприємства до змін стимулів його розвитку»;
- розробити науковий підхід до економічного стимулювання розвитку суднобудівного підприємства як відкритої системи, структурно-функціональної одиниці морегосподарського комплексу та складової певної корпоративної диверсифікованої структури;
- оцінити ефективність формування та використання суднобудівним підприємством стимулів його розвитку;
- запропонувати й обґрунтувати науково-методичний підхід до створення системи раннього попередження та реагування на зміни економічних стимулів розвитку підприємства за слабкими й сильними сигналами;
- розробити науково-практичний підхід до формування податкових і кредитних стимулів розвитку суднобудівного підприємства, відмінність якого полягає в урахуванні актуальності стимулів для галузі та можливостей їх запровадження за сучасного стану інституціонального середовища на основі балансу суспільних і корпоративних інтересів;
- розробити науково-методичний підхід оцінки ризику реалізації стратегії розвитку підприємства та обґрунтування стратегічних рішень на основі використання математичного апарату теорії узагальнених нечітких чисел.

Мета і задачі дослідження визначили його основні напрямки та зміст дисертаційної роботи.

Об'єктом дослідження є процеси формування та використання економічних стимулів розвитку підприємства суднобудування.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та прикладні положення формування ефективного економічного стимулювання розвитку підприємства суднобудування.

Методи дослідження. Наукові дослідження виконувались комплексно на основі використання загальнонаукових методів і прийомів: аналізу, синтезу, наукової абстракції, причинно-наслідкового аналізу (Cause-consequence analysis).

Для досягнення визначеної мети й виконання поставлених завдань використано наступні методи: морфологічний аналіз, порівняння, теоретичне узагальнення – для уточнення сутності понять «стимули», «стимулювання», «розвиток», «адаптація»; системний аналіз – для визначення структури економічного стимулювання розвитку підприємства суднобудування; статистичний аналіз – для оцінки економічного стану та тенденцій розвитку суднобудівних підприємств України; SWOT-аналіз, експертний метод – при формуванні системи раннього попередження та реагування на підприємстві суднобудування; графічні методи – для ілюстрації тенденцій розвитку суднобудівних підприємств України; математичний апарат теорії узагальнених нечітких чисел – для оцінки ризику реалізації стратегії розвитку підприємства в умовах зміни економічних стимулів.

Інформаційною базою дослідження є матеріали Державної служби статистики України та Головного управління статистики в Миколаївській області, дані Асоціації суднобудівників України «Укрсудпром», статистична інформація та звітність підприємств суднобудування, аналітичні огляди, матеріали наукових періодичних видань, закони та нормативні акти України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в поглибленні теоретичних і удосконаленні методичних положень щодо формування та використання економічних стимулів розвитку суднобудівних підприємств.

Основні результати дослідження, які мають наукову новизну:

Удосконалено:

– науковий підхід до економічного стимулювання розвитку суднобудівного підприємства як відкритої системи та структурно-функціональної одиниці морегосподарського комплексу, інтегрованої в певну корпоративну диверсифіковану структуру, відмінною рисою якого є врахування взаємодії підприємства із зовнішнім середовищем, де роль підприємства полягає в ідентифікації стимулів за слабкими та сильними сигналами, дослідженні їх та вчасному реагуванні на них, зокрема, через коригування стратегій розвитку;

– понятійно-категоріальний апарат теорії економічного стимулювання розвитку підприємства в частині дефініцій «економічний стимул», «економічне стимулювання» та «адаптація підприємства до змін стимулів його розвитку», який, на відміну від нинішнього, враховує фактори ринкового середовища як стимули розвитку й визначає суб'єктність підприємств у процесах їх формування і використання;

– науково-методичний підхід до створення системи раннього попередження і реагування, який, на відміну від традиційного, передбачає

підсистему попередження і реагування на зміни найбільш суттєвих економічних стимулів розвитку підприємства за слабкими й сильними сигналами із застосуванням відповідного комплексу інформаційного забезпечення, індикаторів, їхніх граничних значень і видів реагування, що забезпечує своєчасне оцінювання ризиків, розробку заходів адаптації та створює підґрунтя для прийняття рішення щодо доцільності застосування альтернативної стратегії розвитку.

Дістало подальший розвиток:

– теоретичні положення економічного стимулювання в системі управління розвитком підприємства, що, на відміну від нинішніх, передбачають комплексне застосування функцій і методів менеджменту та інформаційно-аналітичного забезпечення для формування, удосконалення і використання стимулів, а також адаптації до їх змін;

– методичні основи оцінки ефективності стимулювання розвитку підприємства, які відрізняються застосуванням з цією метою концепції вартісно-орієнтованого управління, що дозволяє визначити на базі інтегрального цільового показника вартості бізнесу та економічних ризиків реалізації стратегії розвитку підприємства ефективність формування і використання підприємством стимулів розвитку, а також адаптації до їхніх змін в системі раннього попередження та реагування;

– науково-практичний підхід до формування податкових і кредитних стимулів розвитку суднобудівного підприємства, відмінність якого полягає в урахуванні актуальності стимулів для галузі та можливостей їх упровадження за сучасного стану інституціонального середовища, що сприяє забезпеченню балансу суспільних і корпоративних інтересів;

– методичний підхід до оцінки економічних ризиків реалізації стратегії розвитку підприємства та обґрунтування стратегічних рішень, який, на відміну від нинішніх, дозволяє на основі застосування математичного апарату теорії узагальнених нечітких чисел, методу експертних оцінок і вихідних інформаційних потоків системи раннього попередження та реагування надати достовірну кількісну оцінку ризику, навіть коли експертні групи сформовані з фахівців із різним досвідом і рівнем професіоналізму, та визначити доцільність застосування альтернативної стратегії в разі істотної зміни стимулів.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дослідження враховано в діяльності Асоціації суднобудівників України «Укрсудпром» (довідка № 101–17 від 06.11.2017). Пропозицію надання права суднобудівним підприємствам на отримання автоматичного бюджетного відшкодування ПДВ незалежно від відповідності критеріям, визначеним ст. 200.19 розділу V Податкового кодексу України, а також перелік умов отримання суднобудівними підприємствами бюджетної компенсації за кредитами враховано в пункті 3 ст. II розділу VII проекту нової редакції Морської доктрини України на період до 2035 р. та при розробці проекту Закону України «Про внутрішній водний транспорт» від 16.06.2017 р. № 2475а-3.

Результати науково-дослідної роботи «Формування системи раннього попередження та реагування на економічні стимули розвитку підприємства»

(№ державної реєстрації 0118U004728), розроблені відповідно до Договору № 2171 від 20.04.2018, закладені в основу побудови системи раннього попередження та реагування ТОВ СП «НІБУЛОН» (акт упровадження № 1 від 26.11.2018), ПАТ «Миколаївський завод мастильного та фільтруючого обладнання» (довідка № 1 від 08.09.2020), ТОВ «Югсудоремонт» (довідка № 1 від 24.09.2020).

Підтвердженням практичної значимості отриманих результатів дослідження є використання основних теоретичних положень дисертації в навчальному процесі Національного університету кораблебудування ім. адмірала Макарова, зокрема при викладанні дисциплін «Фінансова діяльність суб'єктів підприємництва» для підготовки фахівців галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальністю 051 Економіка, спеціалізацією «Економіка підприємства» та дисциплін «Економіко-математичне моделювання», «Управління вартістю компанії» у галузі знань 07 Управління та адміністрування, за спеціальністю 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність, спеціалізацією «Бізнес та приватне підприємництво» (акт упровадження № 66–02/630 від 31.01.2020).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є особисто виконаною, завершеною науковою працею, у якій обґрунтовано теоретико-методичні підходи до економічного стимулювання розвитку підприємства суднобудування в умовах невизначеності інституціонального середовища. З наукових праць, що написані у співавторстві, здобувач використав у роботі власні розробки.

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження оприлюднені на 18 Всеукраїнських та Міжнародних науково-практичних конференціях, а саме: Всеукраїнська конференція «Шляхи вирішення нагальних проблем менеджменту в Україні» (Миколаїв, 2012), Всеукраїнські наукові економічні читання з міжнародною участю «Розвиток економічної науки в умовах сьогодення» (Миколаїв, 2013), Міжнародна науково-технічна конференція «Інновації в суднобудуванні та океанотехніці» (Миколаїв, 2013, 2014, 2016, 2018), Всеукраїнські наукові економічні читання з міжнародною участю «Технології та методи піднесення економіки України» (Миколаїв, 2014), Всеукраїнська науково-практична конференція «Економічні проблеми розвитку промисловості регіону» (Первомайськ, 2014), Всеукраїнські наукові читання з міжнародною участю «Актуальні тренди економічного розвитку в Україні» (Миколаїв, 2015), Всеукраїнські наукові економічні читання з міжнародною участю «Економіка України в умовах глобальних викликів і загроз» (Миколаїв, 2016), Всеукраїнська науково-технічна конференція «Проблеми розвитку регіону: промисловий і економічний аспект» (Первомайськ, 2016), Всеукраїнські наукові економічні читання з міжнародною участю «Стратегічні орієнтири розвитку національної економіки в умовах перманентних кризових явищ» (Миколаїв, 2017), Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Двадцять треті економіко-правові дискусії» (Львів, 2017), Всеукраїнська науково-практична конференція «Проблеми розвитку регіонів: промисловий і економічний аспекти» (Первомайськ, 2018),

Всеукраїнські економічні читання з міжнародною участю «Україна – морська держава: стратегія реалізації економічного потенціалу» (Миколаїв, 2018), V Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури» (Львів, 2019), Всеукраїнські наукові економічні читання з міжнародною участю «Трансформація економічних процесів у морегосподарському комплексі України» (Миколаїв, 2019), Всеукраїнські наукові економічні читання «Перспективи морської економічної діяльності в контексті Індустрії 4.0» (Миколаїв, 2020).

Публікації. Основні положення та результати дисертації опубліковані в 27 наукових публікаціях, з них: 8 статей у наукових фахових виданнях України (4 – у виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз), 1 стаття у зарубіжному періодичному виданні, 18 тез доповідей у матеріалах конференцій.

Структура й обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг дисертації становить 238 сторінок, у тому числі 162 сторінки основного тексту, список використаних джерел із 219 найменувань на 26 сторінках, 6 додатків на 34 сторінках. Загалом робота містить 32 рисунки та 14 таблиць.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У розділі 1 – «Теоретичні основи стимулювання розвитку підприємства суднобудування» обґрунтовано теоретичні положення економічного стимулювання в системі управління розвитком підприємства; удосконалено понятійно-категоріальний апарат теорії економічного стимулювання розвитку підприємства в частині дефініцій «економічний стимул», «економічне стимулювання» та «адаптація підприємства до змін стимулів його розвитку».

Сучасне підприємство суднобудування є відкритою системою, інтегрованою в певну корпоративну диверсифіковану структуру та морегосподарський комплекс. Це визначає необхідність дослідження стимулів у масштабі, який виходить за межі одного виду економічної діяльності та врахування взаємодії підприємства із зовнішнім середовищем.

Обґрунтовано, що економічним стимулом є фактор зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства, що системно впливає на його розвиток через форми економічних відносин. Стимул є вужчим поняттям, ніж фактор, оскільки не всі фактори формуються в результаті економічних відносин. Економічне стимулювання доцільно трактувати як цілеспрямований процес використання на макроекономічному та мікроекономічному рівнях факторів зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства як важелів реалізації стратегій його розвитку та забезпечення державних, суспільних і корпоративних інтересів, що здійснюється через форми економічних відносин. Таке розуміння враховує формування та використання факторів, що виникають у процесі взаємодії підприємства з ринками інвестиційних, кредитних та страхових ресурсів. Керований розвиток, який є метою стимулювання, у контексті функціонального менеджменту має розглядатися як сукупність

якісно-кількісних змін під впливом факторів внутрішнього й зовнішнього середовища, спрямовану на перехід підприємства в новий стан, кращий за попередній. Підприємство має здійснювати ідентифікацію та оцінку стимулів за слабкими й сильними сигналами та вчасно реагувати на них, зокрема через коригування стратегій розвитку.

Визначено види економічних стимулів розвитку суднобудівного підприємства та роль його менеджменту в стимулюванні (рис. 1), яка полягає у формуванні й використанні стимулів та адаптації до їхніх змін.

Рис. 1. Роль органів управління суднобудівним підприємством в економічному стимулюванні його розвитку

Джерело: розроблено автором

Стимулювання розвитку суднобудівного підприємства в системі його управління має здійснюватися з використанням підсистеми інформаційно-аналітичного забезпечення, функцій і комплексу методів менеджменту (рис. 2) та забезпечувати формування ефективної стратегії корпоративного розвитку та її реалізацію.

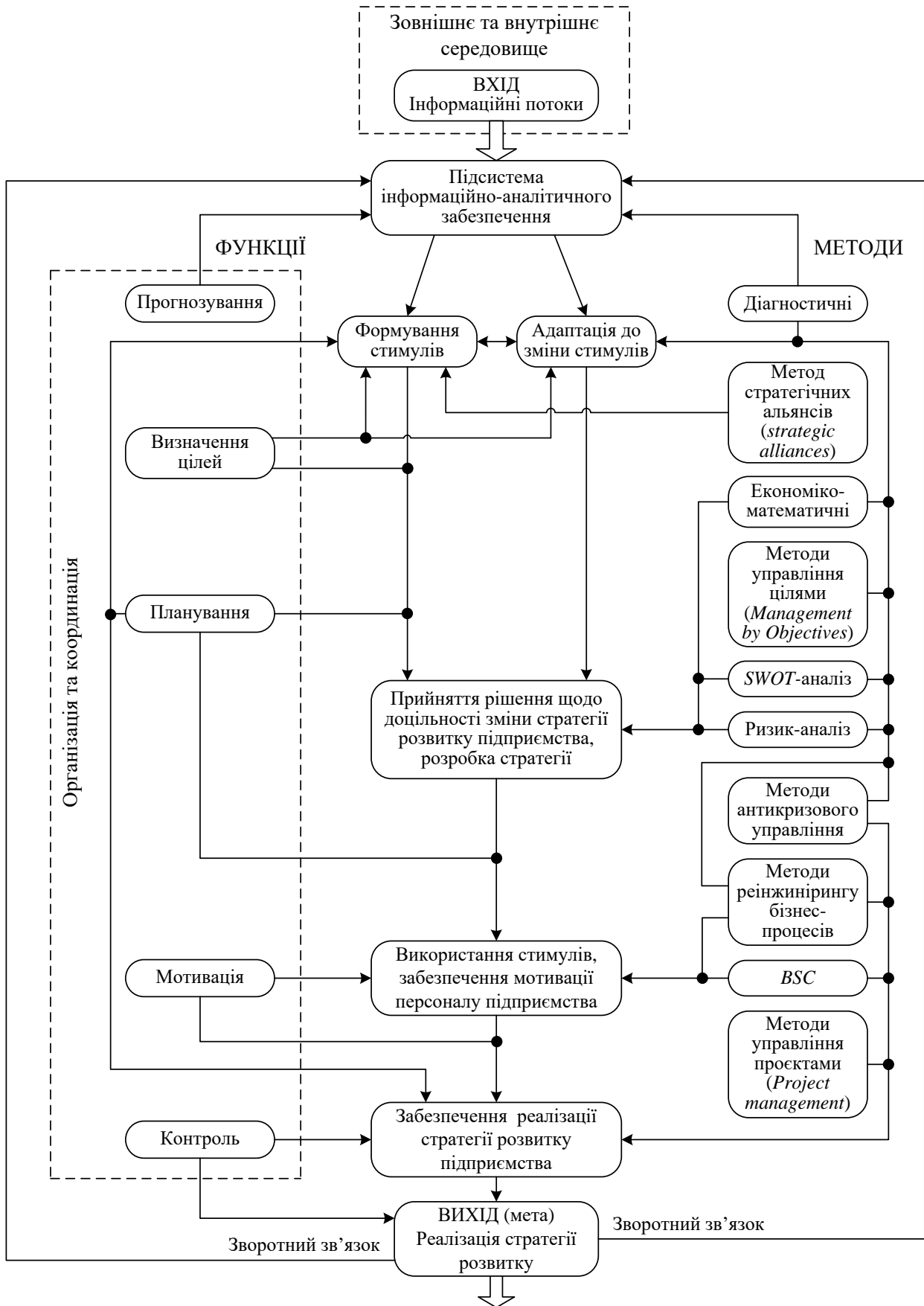

Рис. 2. Стимулювання розвитку суднобудівного підприємства в системі менеджменту

Джерело: розроблено автором

Адаптацію підприємства до змін стимулів його розвитку запропоновано розуміти як безперервний процес його взаємодії із зовнішнім середовищем та корегування діяльності, активний або пасивний за змістом, що здійснюється з метою забезпечення ефективного функціонування підприємства.

У розділі 2 – **«Оцінка економічного стану та ефективності економічного стимулювання розвитку суднобудівного підприємства в Україні»** досліджено еволюцію стимулів розвитку суднобудівного підприємства, проаналізовано економічний стан суднобудівних підприємств України, визначено ефективність формування та використання суднобудівним підприємством стимулів його розвитку.

У результаті дослідження тенденцій розвитку суднобудівних підприємств України та еволюції форм його економічного стимулювання визначено найбільш ефективні стимули: формування інтегрованих диверсифікованих корпоративних структур, наявність державних замовлень на будівництво кораблів та суден, спеціалізація на будівництві річкового та військового флоту, податкові стимули, зменшення ставок за кредитами. Пропозиції суднобудівних підприємств щодо удосконалення економічних стимулів, систематизовані Асоціацією суднобудівників України «Укрсудпром», були враховані при ухваленні національних програм створення флоту України, Закону «Про заходи щодо державної підтримки суднобудівної промисловості в Україні», Закону України «Про спеціальну економічну зону «Миколаїв», Рішення Ради Національної безпеки та оборони «Про заходи щодо забезпечення розвитку України як морської держави», Стратегії розвитку суднобудування, Морської доктрини України, Податкового кодексу України та змін до нього, Закону України «Про проведення економічного експерименту щодо державної підтримки суднобудівної промисловості».

Одним з ефективних стимулів є впровадження прискореної амортизації без обмеження мінімального терміну експлуатації основних засобів, проте суднобудівне підприємство не завжди може скористатися потенційними вигодами від застосування цього стимулу через збитковість. Створене в 2018 р. експортно-кредитне агентство досі не запрацювало, що не дозволяє підприємству суднобудування отримати експортні кредити та страхування і гарантування ризиків. Ще однією перешкодою для розвитку суднобудівного підприємства України є висока вартість банківських кредитів, відсутність механізму компенсації відсотків за ними та неможливість отримання за ними навіть мінімального відшкодування. Зазначені обставини зумовлюють необхідність подальшої участі підприємств у формуванні стимулів та адаптації до їхніх змін.

На основі дослідження економічного розвитку підприємств з будівництва суден і плавучих конструкцій та підприємств «Укрсудпрому» виокремлено 5 груп суднобудівних підприємств у залежності від їхніх економічних показників та досліджено вплив стимулів на кожну з них. Аналіз загальної динаміки обсягів реалізованої продукції, капітальних інвестицій та рентабельності діяльності підприємств з виробництва суден і плавучих конструкцій демонструє певну позитивну, але нестабільну тенденцію зростання відносно

кризового 2014 року (рис. 3). Разом з тим, інвестиції зростають повільно та більш нестабільно в порівнянні з обсягами реалізованої продукції, що свідчить про недосконалість наявних економічних стимулів.

Рис. 3. Динаміка обсягів реалізованої продукції, капітальних інвестицій та рентабельності діяльності підприємств з виробництва суден і плавучих конструкцій

Джерело: розроблено автором за даними Державної служби статистики України

Динаміка економічних показників ССЗ «Нібулон», ПрАТ «Кузня на Рибальському», ХДЗ «Палада, ПАТ «Київський суднобудівний-судноремонтний завод», ГВСП «Кілійський суднобудівно-судноремонтний завод» за період 2016–2019 рр. здебільшого позитивна. Цьому сприяли збільшення замовлень на вітчизняному ринку, що передусім стосувалися військових цілей, судноремонту, річкового флоту на тлі підвищення темпів економічного зростання.

Економічний стан заводів, що спеціалізуються на будівництві великотоннажного флоту для морських вантажоперевезень, продовжує погіршуватися аж до банкрутства. Головною причиною цього є відсутність замовлень через високі ціни, спричинені вищою трудомісткістю та довшим виробничим циклом порівняно з іноземними конкурентами внаслідок суттєвого фізичного та морального зношення основних засобів, а також неможливістю залучення дешевих кредитних ресурсів та недосконалістю вітчизняного законодавства. Водночас у 2019 р. обсяг реалізації продукції заводу «Океан» істотно зріс завдяки зміні спеціалізації виробництва, а також будівництві барж для іноземного замовника.

У дисертації доведено, що для оцінки ефективності стимулювання розвитку суднобудівного підприємства доцільно обрати показники вартості бізнесу. Потрібно визначати вплив стимулів, що стосуються не тільки суднобудування, але й судноремонту, судноплавства, морегосподарської та

іншої діяльності – не лише на окреме суднобудівне підприємство, а комплексно на все об'єднання, структурно-функціональною одиницею якого воно є. В якісному аспекті ефективність стимулювання може оцінюватися відносно певної стратегії через оцінку ризиків її реалізації. Якщо система стимулів сприяє досягненню стратегічних цілей, вона може вважатися ефективною. За істотних позитивних або негативних змін економічних стимулів розглядається доцільність застосування альтернативних стратегій, що викликає необхідність кількісної оцінки ефективності стимулювання розвитку підприємства на основі інтегрального цільового показника вартості бізнесу. На підставі вартісного підходу визначено економічний ефект у розмірі 364 878 тис. грн від використання суднобудівним підприємством стимулу – формування інтегрованої корпоративної структури.

У розділі 3 – «**Науково-методичні підходи до побудови системи управління економічним стимулюванням розвитку суднобудівного підприємства**» надано рекомендації щодо формування податкових і кредитних стимулів розвитку суднобудівного підприємства за сучасного стану інституціонального середовища на основі балансу суспільних і корпоративних інтересів; запропоновано та обґрунтовано науково-методичний підхід до створення системи раннього попередження зміни економічних стимулів розвитку підприємства за слабкими й сильними сигналами та розробки оперативних і стратегічних заходів реагування; обґрунтовано методичний підхід до оцінки ризику реалізації стратегії розвитку підприємства з використанням математичного апарату теорії узагальнених нечітких чисел.

Для вдосконалення системи корпоративного менеджменту обґрунтовано актуальні для суднобудівного підприємства та водночас можливі, за сучасного стану інституціонального середовища, стимули державного регулювання його розвитку, що відповідають балансу суспільних і корпоративних інтересів; запропоновано механізм часткової компенсації вартості кредитів, залучених суднобудівним підприємством (рис. 4), та першочергові критерії компенсації.

Рис. 4. Механізм компенсації за кредитами підприємства суднобудування
Джерело: розроблено автором

Доведено необхідність затвердження за поданням Асоціації суднобудівників України «Укрсудпром» широкого та регулярно оновлюваного переліку товарів для суднобудування і судноремонту, які не виробляються в Україні, що дасть змогу суднобудівному підприємству відтермінувати сплату ПДВ та мита при імпорті такої продукції; запропоновано застосовувати тоннажну систему оподаткування суден як альтернативну.

Для раннього попередження та реагування підприємства на стимули розвитку в роботі розроблено класифікацію індикаторів, які в сукупності дозволять виявити та оцінити вплив стимулів та своєчасно відреагувати на них. За ознакою ймовірності зміни стимулів визначено індикатори реагування на сильні та слабкі сигнали. Також виокремлено індикатори для ендогенних і екзогенних факторів. Визначено інформаційне забезпечення ідентифікації слабких і сильних сигналів щодо зміни кредитних та податкових стимулів, яке, зокрема, має включати в себе проекти законів і нормативних актів, прогнозні оцінки міжнародних і національних організацій, інформацію, одержану шляхом комбінованого застосування прогнозних моделей (випадкового блукання, авторегресії з лінійним трендом, лінійної, векторної стандартної та байєсівської авторегресії, моделі CASE, неказуальної моделі ARIMA), звітність підприємства.

Обґрунтовано види реагування на зміни стимулів у поточній і стратегічній перспективі, з-поміж яких обґрунтування пріоритетності альтернативних стратегій розвитку підприємства, аналіз доцільності зміни структури капіталу, вдосконалення програми заходів щодо забезпечення кредитоспроможності підприємства та відповідності умовам надання автоматичного відшкодування податку на додану вартість, застосування прискореної амортизації забезпечення умов для пріоритетного використання альтернативних джерел тимчасового залучення коштів. Зміни стимулів, які мають негативний вплив на фінансовий стан підприємства, потребують розробки заходів реагування незалежно від того, чи компенсуються вони позитивними змінами стимулів.

У разі істотного впливу стимулів потрібно розглянути питання щодо зміни або корегування стратегії розвитку підприємства. Для обґрунтування відповідного рішення в умовах невизначеності розроблено науково-методичний підхід оцінки ризику реалізації стратегії розвитку підприємства на основі застосування математичного апарату теорії узагальнених нечітких чисел (Generalized Fuzzy Numbers), за алгоритмом, який надано на рис. 5.

За негативного впливу виникає необхідність оцінки ризиків реалізації наявної стратегії, виходячи з прогнозованої шкоди від зміни економічних стимулів або факторів інституціонального середовища функціонування підприємства. За позитивного впливу – оцінки упущеної вигоди за збереження наявної стратегії.

На основі даних системи раннього попередження зміни економічних стимулів і реагування, інформації про інші фактори інституціонального середовища, експерти мають дати вербальну оцінку ймовірності реалізації відповідних ризиків стратегії розвитку підприємства, а також їхніх наслідків у

вигляді величини шкоди (упущеної вигоди). Розмір шкоди (упущеної вигоди) спочатку оцінюється кількісно через зміни інтегрального цільового показника економічного розвитку підприємства з використанням методу стандартизації і лише після цього визначається в лінгвістичній формі.

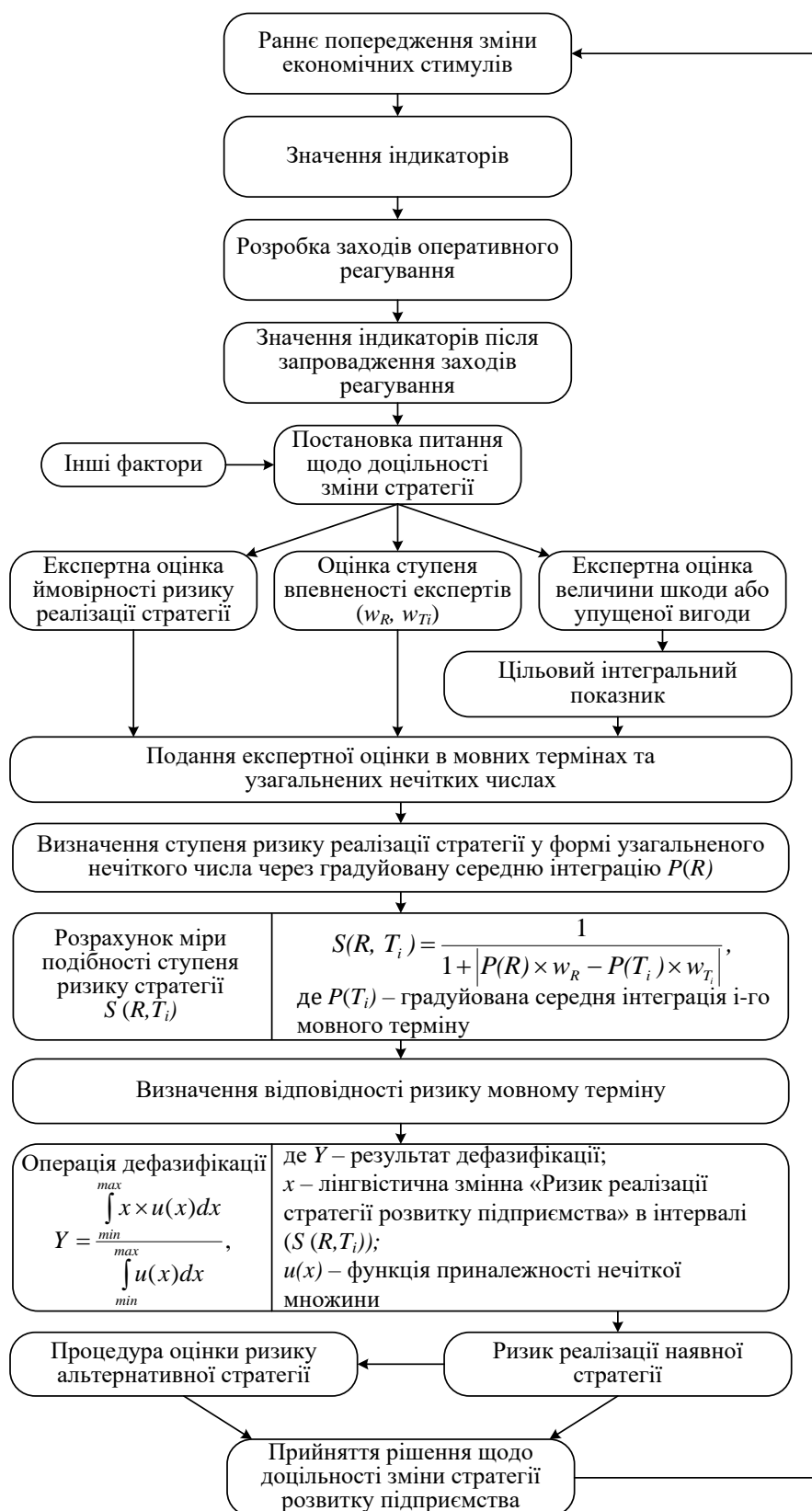

Рис. 5. Визначення ризику реалізації стратегії розвитку підприємства
 Джерело: розроблено автором

Далі слід визначити ступень ризику реалізації стратегії у формі узагальненого нечіткого числа або через градуйовану середню інтеграцію. На наступному етапі розрахунків необхідно визначити міру подібності ступеня ризику реалізації стратегії з кожним мовним терміном з дев'ятирозрядного набору лінгвістичної змінної «Ризик реалізації стратегії розвитку підприємства». Для візуального порівняння ступінь ризику реалізації стратегії зручно представляти у формі узагальненого нечіткого числа: (a, b, c, d, wR) .

З метою переводу вербальної оцінки ризику реалізації стратегії в кількісну слід виконати операцію дефазифікації. На підставі результату дефазифікації можна з достатнім ступенем вірогідності прийняти рішення щодо доцільності зміни стратегії розвитку підприємства.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі надано теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання удосконалення теоретико-методичних підходів до економічного стимулювання розвитку підприємства суднобудування в умовах невизначеності інституціонального середовища. Проведене дослідження дало змогу сформулювати такі висновки теоретико-методичного та науково-прикладного характеру:

1. Визначено сутність поняття «економічний стимул» як фактору зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства, що впливає на його розвиток через форми економічних відносин. Обґрунтовано, що «економічне стимулювання» є цілеспрямованим процесом використання на макроекономічному та мікроекономічному рівнях факторів зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства як важелів реалізації стратегій його розвитку та забезпечення державних, суспільних і корпоративних інтересів, що здійснюється через форми економічних відносин. Сформульовано поняття «адаптація підприємства до змін стимулів його розвитку» як безперервний процес його взаємодії із зовнішнім середовищем та корегування діяльності, активний або пасивний за змістом, що здійснюється з метою забезпечення ефективного функціонування підприємства. Результатом адаптації підприємства, як відкритої системи, до зміни стимулів його розвитку є послідовний перехід системи в нові рівноважні стани, відповідні новим умовам діяльності.

2. У роботі обґрунтовано, що з метою дослідження теоретичних і практичних питань стимулювання розвитку суднобудівного підприємства необхідно застосувати сучасну концепцію підприємства як відкритої системи, врахувати галузеву специфіку і організаційно-правові форми функціонування підприємств цього виду економічної діяльності, а також їх приналежність до морегосподарського комплексу та певних холдингових груп. Керований розвиток підприємства суднобудування, який є метою стимулювання, відбувається у взаємодії із зовнішнім середовищем. Підприємство має ідентифікувати стимули за слабкими та сильними сигналами, оцінювати їх вплив та вчасно реагувати на них.

3. Доведено, що роль органів управління суднобудівним підприємством щодо стимулювання його розвитку полягає у формуванні й використанні стимулів та адаптації до їхніх змін. Стимулювання розвитку суднобудівного підприємства в системі його управління має здійснюватися з використанням підсистеми інформаційно-аналітичного забезпечення, функцій і комплексу методів менеджменту, що є необхідною умовою забезпечення наміченої траєкторії розвитку суднобудівного підприємства.

4. Визначено методичні основи оцінки ефективності формування і використання підприємством стимулів розвитку, а також адаптації до їхніх змін в системі раннього попередження та реагування на базі концепції вартісно-орієнтованого управління, застосовування інтегрального показника вартості бізнесу та евальвації економічних ризиків реалізації стратегії розвитку.

5. З метою вдосконалення кредитних стимулів розвитку підприємства суднобудування розроблено перелік умов отримання компенсації та критеріїв пріоритету. Для вдосконалення податкових стимулів розвитку підприємств суднобудування запропоновано, щоб перелік товарів для суднобудування і судноремонту, з відтермінуванням сплати ПДВ та мита, формувався Асоціацією суднобудівників України і затверджувався Кабінетом Міністрів; застосовувати тоннажну систему оподаткування суден як альтернативну; скасувати або зменшити орендну плату для суднобудівних підприємств за землю комунальної власності.

6. Для формування адаптації суднобудівного підприємства до змін стимулів його розвитку як складової системи раннього попередження та реагування визначено інформаційне забезпечення та види кредитних і податкових стимулів, сформульовано екзогенні й ендогенні індикатори раннього попередження змін стимулів та їхні граничні значення; окреслено економіко-математичні моделі, що застосовують центральні банки для макроекономічного прогнозування, та запропоновано використовувати їх підприємствами суднобудування з метою прогнозування інфляції та курсу валют; розроблено основні заходи реагування на зміни кредитних та податкових стимулів.

7. Запропоновано методичний підхід до оцінки економічних ризиків реалізації стратегії розвитку підприємства та обґрунтування доцільності застосування альтернативної стратегії в разі істотного впливу стимулів на основі математичного апарату теорії узагальнених нечітких чисел (Generalized Fuzzy Numbers), методу експертних оцінок і вихідних інформаційних потоків системи раннього попередження та реагування. Експертна оцінка подається в мовних термінах та узагальнених нечітких числах. Далі відбувається визначення ступеня ризику реалізації стратегії у формі узагальненого нечіткого числа через градуйовану середню інтеграцію та розрахунок міри подібності ступеня ризику стратегії. З метою переводу вербальної оцінки ризику реалізації стратегії в кількісну потрібно виконати операцію дефазифікації, на підставі результату якої можна з достатнім ступенем вірогідності прийняти рішення щодо доцільності зміни стратегії розвитку підприємства.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях і виданнях, внесених до наукометричних баз даних

1. Рогов В. Г. Оцінка ефективності державної підтримки підприємств агропромислового комплексу через механізм здешевлення кредитів і компенсації лізингових платежів. *Вісник НУК*. 2012. № 3. С. 193–196 (Видання індексується Google Scholar).

2. Рогов В. Г. Розробка механізму здешевлення кредитів суднобудівних підприємств. *Збірник наукових праць НУК*. 2014. № 1(449). С. 102–106 (Видання індексується Google Scholar).

3. Рогов В. Г. Шляхи вдосконалення податкового механізму розвитку суднобудівних підприємств. *Збірник наукових праць НУК*. 2014. № 1(451). С. 49–54 (Видання індексується Google Scholar).

4. Рогов В. Г. Стимулювання та стимули в економіці: визначення та класифікація. *Економічний аналіз*. 2017. Т. 27. № 2. С. 30–35 (Включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus).

5. Рогов В. Г. Економічна природа розвитку підприємства. *Механізм регулювання економіки*. 2017. № 3. С. 85–94 (Включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus).

6. Єфімова Г. В., Рогов В. Г. Адаптація суднобудівного підприємства до змін стимулів його розвитку. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2019. № 1. С. 93–106 (Видання індексується Google Scholar). *Особистий внесок здобувача: визначено інформаційне забезпечення та види кредитних та податкових стимулів розвитку підприємств, сформульовано індикатори раннього попередження та запропоновано види реагування на зміни стимулів розвитку підприємств*.

7. Рогов В. Г. Оцінка ефективності економічного стимулювання розвитку суднобудівних підприємств. *Бізнес Інформ*. 2020. № 11. С. 205–211 (Включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus).

8. Рогов В. Г. Економічне стимулювання в системі управління розвитком підприємства суднобудування. *Розвиток методів управління та господарювання на транспорті*. 2020. № 4 (73). С. 5–18 (Включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus).

Статті в зарубіжних наукових виданнях

9. Rogov V. Strategic decision-making in the incentives changes early warning and response system. *Economic and Law Paradigm of Modern Society*. 2019. Issue 2. P. 21–29 (Видання індексується Google Scholar).

Тези доповідей у матеріалах науково-практичних конференцій

10. Рогов В. Г. Податковий механізм підтримки суднобудівних підприємств. *Шляхи вирішення нагальних проблем менеджменту в Україні: матеріали Всеукраїнської конференції молодих учених та студентів* (Миколаїв, 6–7 грудня 2012 р.). Миколаїв, 2012. С. 83–85.

11. Рогов В. Г. Сутність внутрішнього стимулювання розвитку суднобудування. *Розвиток економічної науки в умовах сьогодення: матеріали Всеукраїнських наукових економічних читань з міжнародною участю* (Миколаїв, 30–31 травня 2013 р.). Миколаїв, 2013. С. 101–102.

12. Рогов В. Г. До питання про податкову підтримку суднобудування. *Інновації в суднобудуванні та океанотехніці: матеріали IV Міжнародної науково-технічної конференції* (Миколаїв, 9–11 жовтня 2013 р.). Миколаїв, 2013. С. 529–531.

13. Рогов В. Г. Державне сприяння у забезпеченні суднобудівних підприємств дешевими кредитними ресурсами. *Технології та методи піднесення економіки України: збірник матеріалів Всеукраїнських наукових економічних читань з міжнародною участю* (Миколаїв, 29–30 травня 2014 р.). Миколаїв, 2014. С. 68–69.

14. Рогов В. Г., Марчинська Н. О. Про необхідність компенсації кредитів, залучених суднобудівними підприємствами України. *Економічні проблеми розвитку промисловості регіону: тези доповідей VI Всеукраїнської науково-практичної конференції* (Первомайськ, 22–23 травня 2014 р.). Первомайськ, 2014. С. 107–110. *Особистий внесок здобувача: визначено зарубіжний досвід формування кредитних стимулів розвитку суднобудівних підприємств.*

15. Рогов В. Г. Суперечності щодо визначення сутності стимулів в економіці. *Інновації в суднобудуванні та океанотехніці: матеріали V Міжнародної науково-технічної конференції* (Миколаїв, 8–10 жовтня 2014 р.). Миколаїв, 2014. С. 496–498.

16. Рогов В. Г. Теоретичні підходи до розуміння сутності поняття «Розвиток підприємства». *Актуальні тренди економічного розвитку в Україні: матеріали Всеукраїнських наукових читань з міжнародною участю з нагоди 50-річчя економічної освіти на Миколаївщині* (Миколаїв, 27–29 травня 2015 р.). Миколаїв, 2015. С. 46–47.

17. Рогов В. Г. Адаптація підприємств до змін умов стимулювання. *Економіка України в умовах глобальних викликів і загроз: збірник матеріалів Всеукраїнських наукових економічних читань з міжнародною участю* (Миколаїв, 17–18 травня 2016 р.). Миколаїв, 2016. С. 48–50.

18. Рогов В. Г. Структура системи економічного стимулювання розвитку суднобудівних підприємств. *Проблеми розвитку регіону: промисловий і економічний аспект: тези доповідей Всеукраїнської науково-технічної*

конференції (Первомайськ, 2–3 червня 2016 р.). Первомайськ, 2016. С. 72–74.

19. Рогов В. Г. Система раннього попередження та реагування в контексті стимулювання розвитку суднобудівних підприємств. *Інновації в суднобудуванні та океанотехніці*: збірник матеріалів VII Міжнародної науково-технічної конференції (Миколаїв, 12–14 жовтня 2016 р.). Миколаїв, 2016. С. 395–396.

20. Рогов В. Г. Максимізація вартості підприємств суднобудування як критерій ефективності стимулювання їхнього розвитку. *Стратегічні орієнтири розвитку національної економіки в умовах перманентних кризових явищ*: збірник матеріалів Всеукраїнських наукових економічних читань з міжнародною участю (Миколаїв, 20–22 грудня 2017 р.). Миколаїв, 2017. С. 56–57.

21. Рогов В. Г. Інтеграція як стимул розвитку підприємств суднобудування. *Двадцять треті економіко-правові дискусії (економічне спрямування)*: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Львів, 21 грудня 2017 р.). Львів, 2017. С. 19–22.

22. Рогов В. Г. Антисипативне управління підприємствами суднобудування на засадах слабких сигналів. *Проблеми розвитку регіонів: промисловий і економічний аспекти*: тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції (Первомайськ, 24–25 травня 2018 р.). Первомайськ, 2018. С. 104–106.

23. Рогов В. Г. Прогнозування інфляції підприємствами суднобудування України. *Інновації в суднобудуванні та океанотехніці*: матеріали IX Міжнародної науково-технічної конференції (Миколаїв, 18–19 жовтня 2018 р.). Миколаїв, 2018. С. 428–430.

24. Рогов В. Г. Підсистема раннього попередження зміни податкових стимулів для підприємств суднобудування. *Україна – морська держава: стратегія реалізації економічного потенціалу*: матеріали Всеукраїнських економічних читань з міжнародною участю (Миколаїв, 13–14 листопада 2018 р.). Миколаїв, 2018. С. 213–215.

25. Єфімова Г. В., Рогов В. Г. Раннє попередження та реагування на кредитні стимули розвитку підприємства. *Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури*: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 23–25 травня 2019 р.). Львів, 2019. *Особистий внесок здобувача: визначено інформаційне забезпечення та види кредитних стимулів розвитку підприємств, сформульовано індикатори раннього попередження та запропоновано види реагування на зміни кредитних стимулів розвитку підприємств.*

26. Рогов В. Г. Формування морегосподарських інтегрованих корпоративних структур: зарубіжний досвід. *Трансформація економічних процесів у морегосподарському комплексі України*: матеріали Всеукраїнських наукових економічних читань з міжнародною участю (Миколаїв, 17–18 грудня

2019 р.). Миколаїв, 2019. С. 256–259.

27. Рогов В. Г. Непрямі стимули розвитку суднобудівних підприємств. *Перспективи морської економічної діяльності в контексті Індустрії 4.0*: матеріали Всеукраїнських наукових економічних читань (Миколаїв, 17–18 грудня 2020 р.) Миколаїв, 2020. С. 30–33.

АНОТАЦІЯ

Рогов В. Г. Економічне стимулювання розвитку підприємств суднобудування України. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, Одеса, 2021.

У дисертації обґрунтовано теоретичні та вдосконалено методичні положення економічного стимулювання в системі управління розвитком підприємства. Здійснено аналіз тенденцій розвитку суднобудівних підприємств і ефективності формування та використання ними стимулів їх розвитку. Надано рекомендації щодо формування податкових і кредитних стимулів розвитку суднобудівного підприємства на основі балансу суспільних і корпоративних інтересів; запропоновано науково-методичний підхід до створення системи раннього попередження і реагування на зміни економічних стимулів розвитку підприємства за слабкими і сильними сигналами; розроблено методичний підхід до оцінки економічних ризиків реалізації стратегії розвитку підприємства та обґрунтування доцільності застосування альтернативної стратегії в разі істотного впливу стимулів на основі математичного апарату теорії узагальнених нечітких чисел.

Ключові слова: стимули, стимулювання, підприємство, суднобудування, розвиток, адаптація, менеджмент, слабкі сигнали, сильні сигнали, нечіткі числа.

АННОТАЦИЯ

Рогов В. Г. Экономическое стимулирование развития предприятий судостроения Украины. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – Экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Институт проблем рынка и экономико-экологических исследований НАН Украины, Одесса, 2021.

В диссертации обоснованы теоретические и усовершенствованы методические положения экономического стимулирования в системе управления развитием предприятия. Осуществлен анализ тенденций развития

судостроительных предприятий и эффективности формирования и использования ими стимулов их развития. Даны рекомендации по формированию налоговых и кредитных стимулов развития судостроительного предприятия на основе баланса общественных и корпоративных интересов; предложен научно-методический подход к созданию системы раннего предупреждения и реагирования на изменения экономических стимулов развития предприятия по слабым и сильным сигналам; разработан методический подход к оценке экономических рисков реализации стратегии развития предприятия и обоснованию целесообразности применения альтернативной стратегии в случае существенного влияния стимулов на основе математического аппарата теории обобщенных нечетких чисел.

Ключевые слова: стимулы, стимулирование, предприятие, судостроение, развитие, адаптация, менеджмент, слабые сигналы, сильные сигналы, нечеткие числа.

SUMMARY

Rogov V. H. The economic stimulation of shipbuilding enterprises development in Ukraine. – Manuscript.

Thesis for the Candidate Degree in Economics, specialty 08.00.04 – economics and management of enterprises (according to the types of economic activities). – Institute of Market Problems and Economic-Ecological Research of the NAS of Ukraine, Odessa, 2021.

The thesis provides theoretical generalization and a new solution to the scientific problem of improving theoretical and methodological approaches to shipbuilding enterprise economic stimulation in the institutional environment uncertainty.

A modern shipbuilding enterprise is an open system integrated into a corporate diversified structure and maritime complex. Hence, there is a need to study enterprise incentives beyond the industry and take into account interaction with the environment. It has been substantiated that an economic incentive is a factor of the external and internal environment, which systematically affects an enterprise's development through economic relations. It is advisable to interpret economic stimulation as a purposeful process of using factors of the external and internal environment at macroeconomic and microeconomic levels as levers for implementing corporate development strategies and ensuring state, public and corporate interests. This definition takes into account the enterprise interaction with the investment, credit, and insurance markets. The author substantiated the role of shipbuilding enterprise management bodies in stimulating the development, which is to form incentives, use them, and adapt to their changes. Stimulation of a shipbuilding enterprise development in its management system should be carried out using a subsystem of information and analytical support, functions, and a set of management methods. It is proposed to define the adaptation to changes in the development

incentives as an active or passive permanent process of enterprise interaction with the external environment and adjustment in order to ensure effective functioning.

As a result of studying the development trends of shipbuilding enterprises in Ukraine and the evolution of forms of their economic incentives, the most effective incentives have been identified: the formation of integrated diversified corporate structures, the availability of government orders for the construction of ships and vessels, specialization in the construction of river and naval fleets, tax incentives, and a decrease in loan rates. The author proved that in order to assess the effectiveness of stimulating the development of a shipbuilding enterprise, in particular the formation of integrated corporate structures, it is advisable to choose a business value indicator. Assessment of the impact of economic incentives on the proposed target integral indicator allows us to establish the likelihood of implementing a general corporate strategy.

To improve the corporate management system, the author substantiated the incentives for state regulation that are relevant for the shipbuilding enterprise and at the same time possible given the current state of the institutional environment, which correspond to the balance of public and corporate interests. The classification of indicators has been developed for early warning and response to incentives of an enterprise development. Together, they identify and assess the impact of incentives and respond to them on time. The indicators of response to strong and weak signals were determined based on the likelihood of incentives change. Indicators for endogenous and exogenous factors are also singled out. The author proposed information support for identifying weak and strong signals of changing credit and tax incentives. The types of responses to incentive changes in the current and strategic perspective have been identified, including assessing the priority of alternative development strategies, analysis of the feasibility of changing the capital structure, improvement of the program of measures to ensure the creditworthiness and compliance with the conditions for granting automatic refund of value-added tax, the use of accelerated depreciation and alternative sources of financing. Changes in incentives that negatively affect the enterprise's financial condition require the development of response measures, regardless of whether they are offset by some positive changes. The author proposed a methodological approach to assess the economic risks of implementing corporate development strategy and alternative feasibility, in the case of incentives significant effect, based on the mathematical apparatus of the generalized fuzzy numbers theory, the method of expert assessments, and the early warning and response system output information. The expert assessment presents itself in linguistic terms and generalized fuzzy numbers. The next step is to evaluate the strategy implementation risk as a generalized fuzzy number based on the graduated average integration and calculate the degree of similarity. In order to translate the verbal strategy risk assessment into a quantitative one, it is necessary to perform defuzzification that provides an opportunity to decide on the advisability of changing the enterprise development strategy with a sufficient degree of reliability.

Key words: incentives, stimulation, enterprise, shipbuilding development, adaptation, management, weak signals, strong signals, fuzzy numbers.

Підписано до друку 30.03.2021 р.
Формат 60x90/16. Папір офсетний. Гарнітура Таймс.
Наклад 110 прим. Зам. № 0330

Надруковано в ФОП Прилепський Д.В.
54001, м. Миколаїв, вул. Садова, 1.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
В03 № 321191